

Γεράματα (1885)

Ο αρχιτέκτονας και κυβερνητικός σύμβουλος Ουζελκόφ έφθασε στην πόλη της καταγωγής του, όπου τον είχαν καλέσει για την ανακαίνιση της εκκλησίας του νεκροταφείου. Σε αυτή την πόλη είχε γεννηθεί, είχε πάει σχολείο, μεγαλώσει και παντρευτεί, αλλά καθώς έβγαινε απ' το βαγόνι με δυσκολία κατάφερε να την αναγνωρίσει. Όλα είχαν αλλάξει... Δεκαοκτώ χρόνια πριν, όταν μετακόμισε στο Πίτερ,¹ στο σημείο αυτό, για παράδειγμα, όπου τώρα βρισκόταν ο σταθμός, η πιτσιρικαρία κυνηγούσε σκιουράκια. Τώρα, στην έξοδο προς τον κεντρικό δρόμο, υψωνόταν το τετραώροφο ξενοδοχείο «Βιέννη». Τότε στη θέση του υπήρχε ένας άσχημος γκριζος φράχτης. Ωστόσο, ούτε οι φράχτες ούτε τα σπίτια, τίποτα δεν είχε αλλάξει τόσο όσο οι άνθρωποι. Από την ανάκριση που έκανε στον γκρουμ του ξενοδοχείου ο Ουζελκόφ έμαθε πως περισσότεροι από τους μισούς των ανθρώπων που θυμόταν είχαν πεθάνει ή φτωχύνει ή ξεχαστεί.

«Τον Ουζελκόφ τον θυμάσαι;» ρώτησε για τον εαυτό του τον γέρο λακέ. «Τον Ουζελκόφ, τον αρχιτέκτονα, αυτόν που χώρισε απ' τη γυναίκα του... Είχε κι ένα σπίτι στην οδό Σβιρεμπέγεφσκα... Σίγουρα θα τον θυμάσαι!»

«Μπα, δεν θυμάμαι... »

«Μα πώς είναι δυνατόν να μην το θυμάσαι! Ήταν μια υπόθεση που είχε ακουστεί πολύ, ακόμα κι οι αμαξάδες την ήξεραν. Θυμήσου! Το διαζύγιο απ' τη γυναίκα μου το είχε αναλάβει ο δικηγόρος ο Σαπκίν, ένας απατεώνας... γνωστός χαρτοκλέφτης, εκείνος που κάποτε τον είχαν κάνει του αλατιού στη λέσχη... »

«Ο Ιβάν Νικολάιτς;»

«Ε ναι, ναι... Τι, ζει; Πέθανε;»

«Ζει, ζει, δόξα τω Θεώ. Τώρα δουλεύει ως συμβολαιογράφος. Καλά ζει. Έχει δυο σπίτια στην Κιρπίτσαγια. Πριν λίγο καιρό πάντρεψε και την κόρη του... »

Ο Ουζελκόφ έκανε δυο τρεις βόλτες πάνω κάτω στο δωμάτιο, σκέφτηκε λίγο και αποφάσισε, αφού έπληττε κιόλας, να πάει να δει τον Σαπκίν. Όταν βγήκε απ' το ξενοδοχείο και κατευθύνθηκε ήσυχα ήσυχα προς την οδό Κιρπίτσαγια, ήταν μεσημέρι. Βρήκε τον Σαπκίν στο γραφείο του και ίσα που τον αναγνώρισε. Ο κάποτε λεπτός, ευκίνητος, με τη διαρκώς ζωηρή, αυθάδη και αιωνίως μεθυσμένη φυσιογνωμία δικηγόρος είχε μεταμορφωθεί σ' έναν μετρημένο, γκριζομάλλη, ετοιμόρροπο γέρο.

«Δεν με αναγνωρίζετε, με ξεχάσατε... » άρχισε να λέει ο Ουζελκόφ. «Είμαι ο παλιός σας πελάτης, ο Ουζελκόφ... »

«Ο Ουζελκόφ; Ποιος Ουζελκόφ; Αχ!»

Ο Σαπκίν τον θυμήθηκε, τον αναγνώρισε και τρελάθηκε απ' τη χαρά του. Έπεσαν αλλεπάλληλες φωνές ενθουσιασμού, ερωτήσεις, αναμνήσεις.

¹ Πίτερ: Το «υποκοριστικό» της Πετρούπολης, που όσα ονόματα κι αν άλλαξε η πόλη, παρέμεινε αναλλοίωτο στην καθομιλουμένη.

«Αυτό πια δεν το περίμενα! Ούτε που το φανταζόμουν!» τα μπουρδούκλωνε ο Σαγκίν. «Τι να σας βγάλω, να σας τρατάρω κάτι; Σαμπάνια! Τι λέτε, θέλετε; Περιστεράκι μου εσείς, σας είχα πάρει τόσο πολλά χρήματα τότε, που δεν ξέρω τώρα τι να σας πρωτοφιλέσω ... »

«Σας παρακαλώ, μην μπαίνετε σε φασαρίες» είπε ο Ουζελκόφ. «Δεν έχω πολλή ώρα. Τώρα πρέπει να πάω στο νεκροταφείο, να δω την εκκλησία. Έχω αναλάβει ένα έργο».

«Άριστα! Τότε θα φάμε, θα πιούμε και θα πάμε μαζί. Έχω εξαιρετικά άλογα! Θα σας πάω και θα σας γνωρίσω τους επιστάτες... Όλα θα τα κανονίσω... Μα καλά, τι πάθατε, άγγελέ μου, κάνετε σαν να με αποφεύγετε, με φοβάστε; Καθίστε λίγο πιο κοντά! Τώρα πια δεν έχουμε τίποτα να φοβόμαστε... Χεχε... Παλιότερα ήμουν πράγματι ζωηρό παλικαράκι, διαβολόπαιδο... Μην τύχαινε και με πλησίαζες. Τώρα όμως είμαι ήσυχος... γέρασα, έγινα οικογενειάρχης... έχω παιδιά... Όπου να 'ναι πεθαίνω!»

Οι δυο φίλοι έφαγαν το πρωινό τους, ήπιαν και έφυγαν πάνω σ' ένα έλκηθρο εκτός πόλης, για το νεκροταφείο.

«Ε ναι, τι καιροί κι αυτοί!» άρχισε ν' αναπολεί ο Σαγκίν στο έλκηθρο. «Τα θυμάσαι και δεν μπορείς να τα πιστέψεις. Θυμάστε πώς χωρίσατε απ' τη σύζυγό σας; Έχουν περάσει σχεδόν είκοσι χρόνια και σίγουρα θα τα έχετε ξεχάσει πια, εγώ όμως τα θυμάμαι, σαν να σας ετοίμασα το διαζύγιο χθες μόλις. Θεέ μου, πόσο είχα αναστατωθεί τότε! Ήμουν ζωηρό παλικαράκι, ενεργούσα κατά περίπτωση, κέρατο, απελπισία σκέτη... Έκανα σαν τρελός να αρπάξω καμία γερή υπόθεση, ειδικά αν είχε καλή αμοιβή, όπως για παράδειγμα στη δική μας δίκη. Πόσα μου είχατε πληρώσει τότε; Πεντέξι χιλιάδες! Πώς είναι δυνατόν να μην αναστατωθώ; Τότε είχατε φύγει για την Πετρούπολη και μου είχατε αφήσει όλη την υπόθεση πάνω μου: κάνε ό,τι καταλαβαίνεις! Η μακαρίτισσα η σύζυγός σας, η Σόφια Μιχάιλοβνα, αν και από σπίτι εμπόρου, ήταν περήφανη, εγωίστρια. Ήταν δύσκολο να την εξαγοράσεις, ώστε να πάρει πάνω της την ευθύνη, ήταν δύσκολο... τρομαχτικά δύσκολο! Πήγαίνα να τη βρω για να διαπραγματευτούμε κι ήταν φορές που με το που με έβλεπε έβαζε τις φωνές στην υπηρέτριά της: "Μάσα, αφού σου είπα να μη δέχεσαι παλιανθρώπους!". Εγώ, μια έτσι, μια αλλιώς, εκεί, να προσπαθώ... να της γράφω και γράμματα, να προσπαθώ να πέσω πάνω της τυχαία - τίποτα! Χρειάστηκε να δράσω μέσω τρίτου προσώπου. Παιδευόμουν καιρό μαζί της, και μόνο όταν συμφωνήσατε να της δώσουμε δέκα χιλιάδες παραδόθηκε... Με τις δέκα χιλιάδες δεν άντεξε, παραδόθηκε... Έβαλε τα κλάματα, μ' έφτυσε κατάμουτρα, αλλά συμφώνησε, πήρε πάνω της το φταιξιμο!»

«Είχα την εντύπωση πως δεν μου είχε αποσπάσει δέκα, αλλά δεκαπέντε χιλιάδες» είπε ο Ουζελκόφ.

«Ναι, ναι, δεκαπέντε, έκανα λάθος!» είπε συγχυσμένος ο Σαγκίν. «Εδώ που τα λέμε, είναι παλιά η υπόθεση, αμάρτησα, δεν το κρύβω. Της έδωσα δέκα και τις υπόλοιπες πέντε τις διαπραγματεύτηκα μαζί σας για την αφεντιά μου. Σας εξαπάτησα και τους δυο... Περασμένα ξεχασμένα, δεν είναι πια να ντρέπεσαι γι' αυτά... Άλλωστε από ποιον να τα πάρω, Μπορίς Πετρόβιτς, αν όχι από σας, κρίνετε κι από μόνος σας... Ήσασταν πλούσιος, χορτασμένος άνθρωπος... Χορτασμένος παντρευτήκατε, χορτασμένος χωρίσατε. Μαζεύατε βουνό το χρήμα... Θυμάμαι πως με μια και μόνο δουλειά τσεπώσατε τότε είκοσι χιλιάδικα. Από ποιον να τα πάρω, αν όχι από σας; Άλλωστε, πρέπει να το ομολογήσω, με βασάνιζε κι η ζήλια... Εσείς τρώγατε με χρυσά κουτάλια κι ύστερα σας έβγαζαν και το καπέλο, εμένα όμως για το ένα ρούβλι με κυνηγούσαν και μου έδιναν και καταλάβαινα στη λέσχη... Ε, τινόημα έχει να τα θυμάται αυτά κανείς τώρα! Ας τα ξεχάσουμε καλύτερα».

«Πείτε μου, σας παρακαλώ, πώς τα πήγε μετά στη ζωή της η Σόφια Μιχάιλοβνα;»

«Με τα δέκα χιλιάρικά εννοείτε; Μαύρα χάλια... Ο Θεός το ξέρει αν την είχε συνεπάρει το πάθος ή αν είχαν αρχίσει να τη βασανίζουν η συνείδησή της ή η περηφάνια της, που είχε καταδεχτεί να πουλήσει τον εαυτό της για τα λεφτά, ή ίσως και επειδή σας είχε αγαπήσει, μόνο που, ξέρετε, να, άρχισε να πίνει για τα καλά... Πήρε τα λεφτά και έκανε βόλτες με τους αξιωματικούς πάνω στις τρόικες. Μεθύσια, όργια, ασωτίες... Να πηγαίνει στο καπηλειό με τους αξιωματικούς και να μην παραγγέλνει ένα πόρτο ή κατιτίς ελαφρύ, αλλά να αρπάζει το κονιάκ, να της κάψει τον λαιμό, να τη μεθύσει».

«Ναι, ήταν εκκεντρικός άνθρωπος... Δεν την άντεχα άλλο. Υπήρχαν φορές που κάτι την πρόσβαλλε και άρχιζε να κάνει νεύρα... Κι ύστερα τι γινόταν;»

«Περνάει μια βδομάδα, περνάνε δυο... Κάθομαι στο σπίτι και κάτι γράφω. Ξαφνικά ανοίγει η πόρτα και μπαίνει αυτή... μεθυσμένη. "Πάρτε" μου λέει "πίσω τα καταραμένα σας τα λεφτά!" και μου πετάει στα μούτρα ένα πακετάκι. Που σημαίνει πως δεν άντεχε! Μάζεψα τα λεφτά, τα μέτρησα... Έλειπαν πεντακόσια. Μόνο πεντακόσια είχε προλάβει να ξοδέψει».

«Και τι τα κάνετε τα λεφτά;»

«Ε, περασμένα ξεχασμένα πια! Τι να τα κρύβεις... Φυσικά τα κράτησα για μένα! Τι με κοιτάτε έτσι; Περιμένετε να δείτε και τι έγινε παρακάτω... Ολόκληρο μυθιστόρημα, για το ψυχιατρείο η υπόθεση! Κάνα δυο μήνες μετά μπαίνω μια μέρα στο σπίτι μου νύχτα, μεθυσμένος, σε κακό χάλι... Ανάβω το φως, κοιτάζω, τι βλέπω... Τη Σόφια Μιχάιλοβνα θρονιασμένη στον καναπέ, μεθυσμένη κι αυτή, με ανακατωμένα μαλλιά, σε ημιάγρια κατάσταση, σαν να το είχε σκάσει απ' το ψυχιατρείο... "Δώστε μου" μου λέει "πίσω τα λεφτά μου, το ξανασκέφτηκα. Αν είναι να ξεπέσω, να ξεπέσω καθώς πρέπει, για τα καλά... Άντε, κουνήσου, παλιάνθρωπε, δώσε τα λεφτά!". Απίστευτα πράγματα!»

«Κι εσείς; Της τα δώσατε;»

«Της έδωσα, αν θυμάμαι καλά, δέκα ρούβλια... »

«Μα καλά... είναι δυνατόν;» συνοφρυώθηκε ο Ουζελκόφ. «Αν ο ίδιος δεν μπορούσατε ή δεν θέλατε να της τα δώσετε, ας μου γράφατε... Κι εγώ να μην ξέρω τίποτα! Πώς; Να μην ξέρω τίποτα;»

«Περιστεράκι μου, για ποιο λόγο να σας γράψω, αφού σας έγραψε η ίδια, μετά, τότε που ήταν στο νοσοκομείο;»

«Εδώ που τα λέμε, ήμουν τόσο απασχολημένος τότε με τον νέο μου γάμο, έτρεχα τόσο πολύ, που δεν ήμουν για γράμματα και τα τσιαύτα... Εσείς όμως, ένας τίμιος άνθρωπος, εσείς δεν την αντιπαθούσατε τη Σόφια... Γιατί δεν της τείνατε χείρα βοηθείας;»

«Μην τα μετράτε με τα σημερινά μέτρα και σταθμά, Μπορίς Πετρόβιτς. Τώρα τα βλέπουμε έτσι, τότε όμως τα βλέπαμε εντελώς διαφορετικά... Σήμερα ίσως να της έδινα και χίλια ρούβλια, τότε όμως αυτά τα δέκα... δεν τα έδωσα έτσι. Άσχημη ιστορία! Καλύτερα να μην τη θυμάμαι... Να όμως που ήρθατε εσείς και... »

Το έλκηθρο σταμάτησε στην πύλη του νεκροταφείου. Ο Ουζελκόφ και ο Σαπκίν κατέβηκαν, πέρασαν την πύλη και μπήκαν στη φαρδιά, μακριά αλέα. Οι γυμνές κερασιές και οι ακακίες, οι γκρίζοι σταυροί και τα μνημεία ασήμιζαν μέσα στην παγωνιά. Κάθε νιφάδα αντανάκλούσε την ολοκάθαρη, ηλιόλουστη μέρα. Μύριζε όπως μυρίζουν όλα τα νεκροταφεία: λιβάνι και φρεσκοσκαμμένη γη...

«Ομορφο νεκροταφείο έχουμε» είπε ο Ουζελκόφ. «Κήπος πραγματικός!»

«Ναι, αλλά είναι κρίμα που έρχονται και κλέβουν τα μνημεία... Να, πίσω απ' αυτόν τον σιδερένιο σταυρό, δεξιά, είναι θαμμένη η Σόφια Μιχάιλοβνα. Θέλετε να δείτε;»

Οι δυο φίλοι έστριψαν δεξιά και κατευθύνθηκαν μέσα στο παχύ χιόνι προς τον σιδερένιο σταυρό.

«Να, εδώ...» είπε ο Σαπκίν δείχνοντας μια μικρή ταφόπλακα από άσπρο μάρμαρο. «Κάποιος στρατιωτικός τής έφτιαξε τον τάφο».

Ο Ουζελκόφ έβγαλε αργά αργά το καπέλο του, εκθέτοντας στο φως του ήλιου την καράφλα του. Ο Σαπκίν, όταν τον είδε, έβγαλε κι αυτός το καπέλο του. Άλλη μια καράφλα άστραψε στο φως του ήλιου. Η ησυχία τριγύρω ήταν νεκρική, είχες την αίσθηση πως κι ο αέρας ακόμη νεκρός ήταν. Οι δυο φίλοι κοιτούσαν τον τάφο, σιωπούσαν και σκέφτονταν.

«Κοιμάται!» διέκοψε τη σιωπή ο Σαπκίν. «Και πολύ που τη νοιάζει αν πήρε πάνω της την ευθύνη και αν έπινε κονιάκ. Παραδεχτείτε το, Μπορίς Πετρόβιτς!»

«Τι πράγμα;» ρώτησε δύστροπα ο Ουζελκόφ.

«Αυτό... Όσο άθλιο και να είναι το παρελθόν, είναι καλύτερο απ' αυτό εδώ». Και ο Σαπκίν έδειξε τα λίγα γκρίζα του μαλιά. «Κάποτε ούτε που σκεφτόμουν την τελευταία μου ώρα... Γραμμένο στα παλιά μου τα παπούτσια τον είχα τον θάνατο, τώρα όμως... Τώρα... Ας το αφήσουμε καλύτερα!»

Ο Ουζελκόφ πλημμύρισε θλίψη. Ξαφνικά θέλησε να βάλει τα κλάματα, τόσο πολύ, όσο παλιά αναζητούσε την αγάπη... Και ένιωθε πως το κλάμα αυτό θα του έβγαине ωραίο, θα τον ανανέωνε. Τα μάτια του υγράνθηκαν και ένας κόμπος ανέβηκε στον λαιμό του, αλλά... δίπλα του στεκόταν ο Σαπκίν και ο Ουζελκόφ ντράπηκε να λιποψυχήσει μπροστά του. Έκανε απότομα μεταβολή και κατευθύνθηκε προς την εκκλησία.

Δυο ώρες μετά μόνο, αφού έκανε τις συνεννοήσεις του με τους υπεύθυνους και εξέτασε την εκκλησία, άρπαξε την ευκαιρία κάποια στιγμή που ο Σαπκίν μιλούσε με τον παπά και έτρεξε να κλάψει... Πήγε κρυφά στον τάφο, σαν κλέφτης, κοιτώντας γύρω του κάθε τρεις και λίγο. Ο μικρός κάτασπρος τάφος τον κοιτούσε σκεπτικά, θλιμμένα και τόσο αθώα, λες και από κάτω του κείτονταν ένα κοριτσάκι και όχι μια ξετσιπωτή, διεφθαρμένη γυναίκα.

Να κλάψω, να κλάψω! σκεφτόταν ο Ουζελκόφ.

Η στιγμή όμως που ήθελε να κλάψει είχε χαθεί. Όσο και ν' ανοιγόκλεινε τα μάτια του ο γέρος, όσο και να προσπαθούσε, τα δάκρυα δεν κυλούσαν, ο κόμπος στον λαιμό είχε χαθεί... Ο Ουζελκόφ στάθηκε εκεί περί τα δέκα λεπτά κι ύστερα στράφηκε να πάει να βρει τον Σαπκίν, κουνώντας απαξιωτικά το χέρι του.